

VILNIUS UNIVERSITY

VILMA BUKAITĖ

POLITICAL AND DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN THE
REPUBLIC OF LITHUANIA AND FRANCE IN 1919–1940

Summary of doctoral dissertation
Humanitarian sciences, history (05 H)

Vilnius, 2013

The doctoral dissertation was prepared at Vilnius University during 2008–2013.

Scientific supervisor:

Assoc. prof. dr. Saulius Kaubrys (Vilnius University, humanitarian sciences, history, 05H)

Consultant:

Dr. Dalia Bukelevičiūtė (Vilnius University, humanitarian sciences, history, 05H)

The Dissertation is being defended at the Council of Scientific Field of History at Vilnius University:

Chairman: dr. Rimantas Miknys (Lithuanian Institute of History, humanitarian sciences, history, 05H)

Members:

Prof. dr. Zenonas Butkus (Vilnius University, humanitarian sciences, history, 05H)

Prof. dr. Juozas Skirius (Lithuanian University of Educational Sciences, humanitarian sciences, history, 05H)

Dr. Algimantas Kasparavičius (Lithuanian Institute of History, humanitarian sciences, history, 05H)

Dr. Dalia Bukelevičiūtė (Vilnius University, humanitarian sciences, history, 05H)

Opponents:

Assoc. prof. dr. Vygantas Vareikis (Klaipėda University, humanitarian sciences, history, 05H)

Assoc. prof. dr. Algis Povilas Kasperavičius (Vilnius University, humanitarian sciences, history, 05H)

The public defense of the dissertation will be held at the meeting of Council of Scientific Field of History in the 214 auditorium of the Faculty of History of Vilnius University at 2 p. m. on 28 June 2013.

Adress: Universiteto street 7, LT-01513, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was sent out on May 2013.

The doctoral dissertation is available at the Vilnius University Library

VILNIAUS UNIVERSITETAS

VILMA BUKAITĖ

LIETUVOS RESPUBLIKOS POLITINIAI
IR DIPLOMATINIAI SANTYKIAI SU PRANCŪZIJA
1919–1940 M.

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, istorija (05 H)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2008–2013 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

Doc. dr. Saulius Kaubrys (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Konsultantė:

Dr. Dalia Bukelevičiūtė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Istorijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas: dr. Rimantas Miknys (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Nariai:

Prof. dr. Zenonas Butkus (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Prof. dr. Juozas Skirius (Lietuvos edukologijos universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Dr. Algimantas Kasparavičius (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Dr. Dalia Bukelevičiūtė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Oponentai:

Doc. dr. Vygantas Vareikis (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Doc. dr. Algis Povilas Kasperavičius (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H)

Disertacija bus ginama viešame Istorijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2013 m. birželio 28 d., 14 val. Istorijos fakulteto 214 auditorijoje

Adresas: Universiteto g. 7, LT–01513, Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2013 m. gegužės d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje

The end of the First World War changed the map of Europe fundamentally. The relations with the winners of the First World War, with France and Great Britain, in particular, strongly influenced security, political and economic prospects of the new states. At the same time they could not ignore the smaller states. Such dependence on the Paris Peace Conference of 1919 had an effect on the politics of the Republic of Lithuania right until its annexation in 1940.

The security conception developed by the first Prime Minister and the Minister of Foreign Affairs of Lithuania Augustinas Voldemaras, according to which tension between the sides of the triangle Poland – Germany – the USSR was considered to be a guarantee of independent polity was followed by the majority of Lithuania's politicians. Nonetheless, recognition and support of the large states, especially that of Great Britain and France, which were the winners of the First World War, were the precondition for Lithuania's survival, preservation of its territorial integrity and joining the community of the full-fledged countries. It is true, during the entire inter-war period the political relations between Lithuania and France were never close or very good. The obvious difference in the size, international political weight and role, a different political development, belonging to different geopolitical regions, the geographic distance sooner separated than brought the two countries closer.

Nevertheless, architects of Lithuania's foreign policy sought to achieve that France should recognise Lithuania, support its admission to international organisations. It was important for the heads of Lithuania to achieve that Lithuania should enter into international treaties and agreements between the large states, which could protect Lithuania against aggression from Poland and Germany. They did their utmost to prevent France from evading the responsibility for political security of that Baltic State. For this reason Lithuanian politicians held consultations on complicated political issues with the Ministry of Foreign Affairs of France. France could not ignore Lithuania on account of the latter's geopolitical position – proximity to the USSR, neighbourhood with Germany and Poland. Problems of Vilnius and Klaipėda encouraged the French politicians and diplomats to follow the political pulse of Kaunas without limiting themselves to formal contacts with this Baltic State in case of a threat of possible international conflicts.

The **subject** of this thesis is a change in the political and diplomatic relations

between Lithuania and France between 1919 and 1940. Its analysis helps us to understand the complexity of the relations between the small and large states of Europe seeking to coordinate different visions of security and political coexistence of the Continent.

The aim of work: To analyse the dynamics of political and diplomatic relations between Lithuania and France between 1919 and 1940 by bringing out the reasons and the impact on the political life of the two states.

Research hypothesis: Bilateral political and diplomatic relations between Lithuania and France between 1919 and 1940 were not close because both states did not have any weighty arguments for strengthening them.

Tasks of work: 1. To investigate the preconditions for and obstacles to establishing diplomatic relations between Lithuania and France between 1919 and 1922.

2. To investigate causes of changes in the intensity of the political and diplomatic relations between Lithuania and France, to substantiate the singularity of their different stages.

3. To substantiate the impact of the change in the relations with Poland on the intensity of the bilateral political relations between Lithuania and France. To investigate the influence of Lithuania's political cooperation with the USSR, Germany, Great Britain and the Baltic States on the relations with France between 1919 and 1940.

4. To assess the role of France in assuring Lithuania's international security and territorial integrity during the period under investigation.

5. To reveal the preconditions, circumstances and efficiency of political pressure of the Government of France on Lithuania and its support to it. To investigate the methods used by the Government of Lithuania to mitigate France's political pressure exerted on it.

6. To analyse the impact of Vilnis and Klaipėda problems on the political and diplomatic relations between Lithuania and France.

7. To assess the impact of diplomats and foreign policy makers of Lithuania and France on building up the bilateral relations.

8. To investigate the reaction of the Government of France to the occupation and annexation of Lithuania.

Statements to be defended: 1. The main factor strengthening the political relations between Lithuania and France and at the same time the major obstacle to their development were security interests of the both states. .

2. France unwillingly supported the consolidation of Lithuania's statehood, first of all planning the annexation of its territory to non-Soviet Russia intended to be re-established, and in 1921 relating it to Poland by federal relations. Nonetheless, in 1922, France supported the recognition of the statehood of Lithuania more actively than did Great Britain.

3. Relations between Lithuania and France were relations between the small and large state in which France most often played the role of an intermediary between Lithuania and its neighbours. France treated Lithuania's discord with Poland in 1919–1923 and Germany in 1932–1935 as the precondition for a new bilateral conflict, which could pose a threat of a war. Reflexes of this threat encouraged France to take a passive position with respect to the political relations with Lithuania.

4. France perceived Lithuania as the object of the eventual sphere of interest of Poland, Germany or the USSR, and in the 20s of the 20th century sought to strengthen Poland's influence on this Baltic State. Even exerting pressure on Poland, France, first and foremost, looked for solutions, which would stabilise and strengthen the ally paying little attention to Lithuania's interests.

5. It was important for the Government of France to weaken relations between Lithuania and Germany. Paris approved of Lithuania's intentions to govern Klaipėda region on the basis of the autonomous status; however, it tried to relate handing over this region to the French politics to the solution of the issue of the relations between Lithuania and Poland. Handing over of Klaipėda region to Lithuania after the uprising did not do any harm to the relations with France, which in 1932–1935 used the status of a signatory of the Convention of this territory as a sanction against the relations between Germany and Lithuania.

6. Lithuania's political relations with the USSR between 1920 and 1924 had a negative impact on the relations with France but this was not the chief obstacle to their development. On the other hand, the fact that France established diplomatic relations with the USSR in 1924, and its cooperation with Germany that began in 1925,

encouraged that Entente state to weaken its political contacts with Lithuania.

7. In 1921–1925, France encouraged the creation of the Baltic Union to which Poland would also belong. Poland's participation eliminated Lithuania from the process of the formation of this organisation. Political relations of France with Latvia and Estonia were more passive but much less complicated than those with Lithuania.

8. Lithuania's political relations with France were complicated between 1919 and 1929. The Lithuanian politicians avoided provoking the situation, which would lead to breaking the bilateral relations with this large state. On the other hand, following, first and foremost, the interests of their own state, they often resisted to the pressure exerted by France. Among the members of the Government of Lithuania, the influential officials at the Ministry of Foreign Affairs, there were few supporters of the political relations with France.

9. Even after the atmosphere of the bilateral relations improved in the 30s of the 20th century, in 1934–1936 Lithuania did not seek to and was unable to strengthen relations with France. A lack of political support of the large Entente States during the period between 1934 and 1940 determined the inevitability of Lithuania's confrontation with Germany and the USSR.

10. Correct relations of Lithuania's diplomats with the Ministry of Foreign Affairs of France and the relations of the French with the Ministry of Foreign Affairs of Lithuania mitigated the tension in bilateral relations during the period between 1920 and 1923.

Chronological boundaries. The period between 1919 and 1940, when political and diplomatic relations between Lithuania and France were maintained, was chosen as the subject of investigation. The first date is related to the beginning of work of the Lithuanian delegation at the Paris Peace Conference in February 1919 and the arrival of the French military mission in Kaunas in March of the same year. Closing down of the Embassy of France in Lithuania on 5 September 1919, ten days after the building of the Embassy of Lithuania had been handed over to the Embassy of the USSR is considered to be the second chronological boundary. However, the fundamental principles of the Government of France concerning the perspectives of the statehood of Lithuania were formed as far back as 1918. Due to their significance to the bilateral relations that were

built up shortly after that, we shall analyse them in a separate subchapter of the text.

Research methods. Different quality analysis methods were used for the investigation. The main of them – the problem analysis method – most often was made use of in preparing studies of political history. In analysing the historical sources and scientific publications it was sought to present a consistent interpretation of the relations between Lithuania and France between 1919 and 1940. When applying this method some insights presented in the earlier studies carried out on the same theme were debated.

The material that has been investigated contains many new details the introduction of which into Lithuanian scientific turnover helps us better understand the nature of political cooperation between Lithuania and France, makes the available information about the foreign policy of Lithuania more exact and enriches it. The synthetic research method was employed for this reason. The comparative research method was made use of seeking to bring out differences in the political position of Lithuania with respect to France and Great Britain, the USSR or Germany, and at the same time that of France with respect to Lithuania and Poland or to Lithuania and other two Baltic States. Other methods were applied episodically when investigating somewhat narrower issues.

Novelty and relevance. It is due to the international role of France that it was important to investigate into the political relations of Lithuania with this large state. France had a great impact on the formation of the new map of Europe, it was a full members of the Council of the League of Nations and often directly intermediated in solving problems of international policy. With Germany becoming ever stronger, in the 30s of the 20th century, the international political weight of France was on the decrease. Nevertheless, even at that time Lithuania found the attempts of this Entente State to rally the Central Eastern European States into multilateral security treaties quite important. France's position had an impact on Lithuania's solutions when in 1938–1940 it was presented with the ultimatums of Poland, Germany and the USSR.

The investigation into the political and diplomatic relations between Lithuania and France between 1919 and 1940 did not encourage us to question essential conclusions of Lithuanian and French historiography about the attitude of France

towards Lithuania between 1919 and 1940. On the other hand, the information about the attitude of the French Government towards Lithuania's independence, its influence on the foreign policy of this Baltic State and causes of the change in the bilateral relations presented in historiography is made more exact and supplemented.

The thesis analyses the role of the French politicians and diplomats in the issues that were of importance to Lithuania in the Commissions on the Polish and Baltic Affairs at the Paris Peace Conference that has not been studied in more detail by the historians. The political position of France as a signatory of Klaipėda Convention between 1925 and 1939, which has been studied in French historiography only fragmentary thus far embracing merely the period between 1925 and 1932, is investigated. The French historian Julien Gueslin who studied the process of creating the Baltic Union in 1921–1925 more thoroughly interpreted it through the prism of the France's relations with Latvia and Estonia. The attitude of the French Government to Lithuania's attempts to form a tripartite union with other two Baltic States is revealed in the thesis. The position of the Government of Lithuania on the negotiations with the USSR held in 1926 presented to the French diplomats by the Government of Lithuania is studied in depth. The reaction of the Ministry of Foreign Affairs of France to signing the Non-aggression Pact between Lithuania and USSR is reasoned.

The analysis of historical sources helped us reveal some details of the impact of France on the development of the conflict between Lithuania and Poland, which have not been publicised in historical works yet. The influence of the General Military Headquarters of France on organising the mutiny of Lucjan Żeligowski and the impact of the Ministry of Foreign Affairs of France on the projects of the Polish and Lithuanian Federation in 1921, are defined. The thesis reveals the contents of the draft treaties between Lithuania and Poland considered in the summer of 1927 with France intermediating. The information about presenting Lithuania's position on the change in the negotiations to the French diplomats in September 1927 is made more exact.

Some part of the aspects of the relations between Lithuania and French in the 20s of the 20th century investigated by foreign historians is not well-known in Lithuanian historiography. They are studied in the thesis with the help of the analysis of the Lithuanian sources, as well as those that were not used in the earlier investigations

when interpreting different scientific publications. Intentions of France to relate Lithuania to non-Soviet Russia that was intended to be re-established rather than to Poland in 1919–1920 have been studied in Lithuanian historiography only fragmentarily.

Profound influence of the Government of France on the preparation of the so-called first Hymans project in 1921 is highlighted out in the thesis. Besides, the analysis of historical sources helped us reveal a sceptical attitude of France that was not sufficiently accentuated and reasoned in French historiography towards the second Hymans project presented in the autumn of the same year. The impact of the dynamics of the political relations between France and Poland in 1919–1940 on the attitude of the French politicians towards Lithuania is reflected. Accurate information about appointing Prefect Gabriel Petisné a highest-ranking official in Klaipėda region seeking to grant the status of a free state to the territory is presented.

Relations between Lithuania and France between 1933 and 1940 have hardly been studied in depth in foreign historiography thus far. Lithuanian historiographers have not studied them in detail either. The impact of France when it acted as an intermediary between Lithuania and Germany in regulating the violations of the Statute of Klaipėda region in 1932–1935, is analysed in the thesis. The position of France on drawing Lithuania into the Eastern Pact in 1934 and the Tripartite Mutual Assistance Treaty of 1939 are reasoned in the work. The reaction of France to the 1938 ultimatum issued by Poland to Lithuania and handing Vilnius region over to this Baltic State are defined. The attitude of France towards the forced separation of Klaipėda region from Lithuania, and later, towards the occupation and annexation of this Baltic State, is investigated.

Sources. The political and diplomatic relations between Lithuania and France between 1919 and 1940 are reflected more accurately in the documents of the Foreign Ministries of both countries. The following documents stored in the Centre for Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign and European Affairs of France were made a wide use of in the investigation: documents of the stocks of Lithuania, Klaipėda, the USSR (Political and Commercial Correspondence. Europe, 1918–1940. Lithuania / Memel / URSS), the League of Nations. French Service, Russia (War 1914–1918. Russia), War 1939–1945, Vichy. Documents of the Government of Lithuania, the Ministry of Foreign Affairs, the Embassy in London stored in the stocks of the

Lithuanian Central State Archives were studied in the thesis. Collections of political and diplomatic documents published in Lithuania, France, partly in Great Britain and Russia, publications in the press of Lithuania and France, publicistic texts, memoirs on the relevant theme were also used in the thesis.

Historiography. When carrying out the investigation the analysis of the works about the relations between France and the Baltic States during the period between 1919 and 1932, as well as the works by Frédéric Dessberg, Georges-Henri Soutou, Sabine Dullin and the works about the relations between France and Poland, the USSR and Germany in 1919–1940 by other French historians were extensively used. The issues of the relations with Klaipėda region, as well as the issues of Vilnius and Klaipėda, were most extensively studied by the Lithuanian historians in scientific publications. Investigations carried out by Ladas Natkevičius, Rudolf Valsonok were also used. Regina Žepkaitė and Vytautas Žalys also publicised investigations into the relations between Lithuania and France. The works by Zenonas Butkus, Algimantas Kasparavičius, Česlovas Laurinavičius, Petronėlė Žostautaitė and other Lithuanian historians also contain important data on the issues under study. The Polish historian Piotr Wandycz investigated the relations between France and Poland in the 20s-30s of the 20th century. The author managed to find valuable information in the works by Piotr Łossowski, Tomasz Schramm, and Sergiusz Mikulicz. Monographs by the historian of the Baltic States – the Finn Kalervo Hovi and Marko Lehti, the Estonian Magnus Ilmjärv, the Latvian Edgars Andersons – were also used in preparing the thesis. The German historian Joachim Tauber publicised material that was of great importance to the analysis of the relations between Lithuania and Germany.

The structure of the work. The thesis consists of the Introduction, seven chapters and Conclusions.

The First Chapter *The Process of Diplomatic Recognition of Lithuania* substantiates the position of France on political perspectives of Lithuania in 1918. The change in political expectations built up by the first Governments of Lithuania with respect to the relations with France is brought to light. France took the position that Lithuania would not be able to exist independently and therefore intended to relate it to the former ally non-Soviet Russia that was intended to be re-established, and later – to

Poland. The role of the first French Embassy in Lithuania, and the French Military Mission in 1919–1921 was contradictory. At first it tried to dispel the myths about the political life in Lithuania and to strengthen bilateral relations but in the autumn of 1920 it started to assess the statehood of Lithuania with great hostility. The Government of Lithuania found it difficult to mitigate the tension that existed in the relations with France and obtain support for the recognition of Lithuania's independence. At the end of 1922 the French politicians already realised that a delay only made the bilateral relations more complicated.

The Second Chapter *The Problem of Vilnius Region as a Barometer of the Relations of France with Lithuania and Poland* reveals the causes that encouraged France to treat Lithuania as an “enfant terrible” in Europe. After Poland had occupied a part of the territory of Lithuania with its capital city of Vilnius, France started to act as an intermediary. France avoided exerting pressure on its ally Poland, which would provoke their disagreements and often tolerated self-will concerning the relations with Lithuania and assisted in annexing the occupied territory. The Government of Lithuania offered political initiatives for regulating the relations with Poland; France, however, did not correct its own visions of solving the conflict between Lithuania and Poland. Beginning with 1930 the Government of France chose the role of an observer of the development of that conflict. It was only the French diplomats who became more active intermediaries in 1933–1935.

The Third Chapter *Klaipėda Issue as a Part of the French Foreign Policy* brings to light the importance of the change in the relations between France and Germany to the treatment of Klaipėda issue in Paris. The investigation revealed that by separating Klaipėda region from Germany in 1919 by the Treaty of Versailles, France sought interests of Poland. The uprising staged by the Government of Lithuania in January 1923, and later its non-compliance in preparing the Klaipėda Convention eliminated Poland from Klaipėda region. The Government of France did not oppose to the policy of Lithuanisation carried out by Lithuania in that autonomous territory on the Baltic coast. France was interested in achieving that Lithuania should solve disagreements over Klaipėda region with Germany that represented the interests of its German-speaking population. Both France and Lithuania avoided considering Klaipėda

issues at the League of Nations – the inhabitants of Klaipėda could make use of the right of the referendum and in this way join Germany. After Adolph Hitler had become Chancellor of Germany and after pressure on Lithuania regarding Klaipėda region strengthened in 1934–1935, France sought to achieve that Lithuania should make a great part of concessions demanded.

The Fourth Chapter is titled *Interactions between France and the USSR in the Projects of Assuring Security of the Lithuanian State in 1920-1935*. In 1919-1920, France overestimated the impact of Soviet Russia on Lithuania's policy. It is true, in the summer of 1920, when the Moscow Peace Treaty was signed between Lithuania and Soviet Russia, the Government of France was correctly informed about the complexity of their relations. Pressure exerted by France on account of relations with Poland encouraged Lithuania to strengthen its relations with the USSR. Lithuania's expectation that its negotiations with the USSR on the Non-aggression Pact in 1926 would encourage the Western states to revive the issue of Vilnius ended in strengthening the relations with the USSR. Lithuania sought to be drawn into the Eastern Pact prepared on the initiative of France and the USSR in 1934. Nonetheless, by negotiations for the Pact the USSR sought, first and foremost, for propagandistic aims. Meantime France clearly tried to avoid showing that it was not going to guarantee Lithuania's security but when Germany and Poland did not agree to participate, Germany refused the bilateral agreement.

The Fifth Chapter is titled *The Impact of France on Cooperation of the Baltic States*. At the end of 1920, the Government of France gave up intentions to engage Lithuania, Latvia and Estonia on the basis of an autonomous status in the attempt to re-establish non-Soviet Russia. Then France began to encourage the creation of the Baltic Union that was indirectly directed against the USSR and Germany. France sought that Poland should dominate in the Union; hence Lithuania did not participate in the negotiations. The large state wanted Lithuania to join in but that was possible only after resolving the Lithuanian –Polish conflict. Lithuania encouraged the creation of an alternative union with Latvia and Estonia and found the like-minded persons among the Latvian politicians. Meantime France demonstrated its disapproval of the establishment of the tripartite union. Following the failed attempts to establish the Baltic Union in

1921–1925, which had to unite Poland, Latvia, Estonia and Finland, after the relations between France and the USSR and Germany had improved, the French politicians stopped supporting the unification of the Baltic States. Meantime the Baltic States no longer intended to unite. When the relations with Poland worsened in 1933–1934, France approved of the establishment of the tripartite Baltic Entente. The large state handed over the responsibility for the security of the Baltic States to that ineffective union the perspectives of which it assessed very sceptically.

The Sixth Chapter *Relations between France and Lithuania during the Period of International Political Upheavals* deals with Lithuania's attempts to obtain political support of France in 1938–1940 for its relations with Poland, Germany and the USSR. Beginning with 1936 France openly demonstrated to Lithuania that it was not interested in assuring its political security. France sought to achieve that the relations between Lithuania and Poland should be established, so by demonstrating moral support to Lithuania it showed to Poland that it did not oppose to the categorical requirement to do that. As far back as December 1938 it showed to Lithuania that it was going to agree to the annexation of Klaipėda region to Germany. There were doubts in the political layers of France about the possibility of returning Vilnius to Lithuania but nobody opposed to that. After military bases of the USSR were founded in Lithuania, the public opinion of France considered Lithuania's occupation to be inevitability. The Republic of Vichy did not oppose to Lithuania's occupation and annexation, it handed the building of its Embassy over to the USSR but officially did not recognise the loss of the statehood of Lithuania.

The Seventh Chapter *The Impact of Personalities on the Political and Diplomatic Relations between Lithuania and France between 1919 and 1940* analyses the impact of the politicians and diplomats of both states on the bilateral relations. The influence of the public authorities, political forces, and the public opinion of both states on the political relations between Lithuania and France is defined. The collective picture of the diplomatic representatives of France in Lithuania is presented and their attitude to the development of bilateral relations is analysed. The interpretation of political life and perspectives of bilateral relations presented in diplomatic correspondence of the diplomatic representative of France G. Padovani who acted in Lithuania during the

period of the most intense relations between both countries between 1919 and 1925 is considered in more detail. Also, attempts of Lithuania's chargé d'affaires in France Oscar Milosz (1919–1925) and the envoy Petras Klimas (1925–1940) to strengthen political relations with France are discussed.

Conclusions. 1. Between 1919 and 1940, Lithuania and France lacked strong arguments for establishing closer bilateral relations. In 1919–1923 the relations were most intense, though, it is true, at that time they were most strained. Between 1924 and 1928, France still tried to resolve the conflict between Kaunas and Warsaw, however, its interest in maintaining the political relations with Lithuania was waning. The earlier distrust between the states that was felt around 1929 was replaced by reciprocal passiveness. The influence of Vilnius issue on the political relations between Lithuania and France in the 30s of the 20th century weakened, and that of Klaipėda region became stronger. In 1934–1935, Germany's pressure exerted on Klaipėda region, negotiations between the Soviet and French politicians over the Eastern Pact revived the political and diplomatic relations between Lithuania and France for a short time only. Their new stagnation that set in at the beginning of 1936 actually continued until the very summer of 1940, when the political relations broke off after both countries underwent drastic upheavals.

2. Until the early 20s the French politicians did not understand the aims of the Lithuanian politicians, they thought that the new state was Germany's marionette. The Baltic States, all the more so Lithuania, from 1918 were regarded as the states that were dependent on the interaction between Germany and the USSR, hence, as being destined to unavoidably get into their sphere of interest, and in case of the international conflict – to be annexed to one of the largest states. In 1919–1921, France foresaw for Lithuania the role of the subject of agreements worth being sacrificed for peace in the region rather than that of the subject of the international policy. In 1918–1923, France regarded Lithuania as an eventual link in the pending alliance of Germany and the Soviet state. Seeking to separate them the French politicians planned until 1920 the autonomy for Lithuania within the composition of Russia that was attempted to be re-established. In 1921–1922, they did their best to achieve that Lithuania should become a partner to Poland, which was France's ally in a common federal state. The principles of the Polish

politicians had a great influence on the attitude of the French colleagues towards the perspectives of the statehood of Lithuania.

3. The shortage of allies between the Western States encouraged the Government of Lithuania to orient itself towards the USSR and Germany. The Government of Lithuania chose the political orientation towards to USSR in 1925 – during the period of the obvious thaw in the relations between France and the USSR. The Government of France reacted with hostility to this decision of Lithuania. Nonetheless, during the period of the tension in the relations between France and the USSR the Non-aggression Pact signed in Moscow in 1926 was met by France unfavourably. Though in the 30s of the 20th century the relations between France and the USSR continued to be unstable, this democratic Western state did not sough to block the way to the attempts made by the USSR to strengthen its influence on Lithuania.

4. Between 1919 and 1929, the issue of Vilnius was the main precondition for the political relations between France and Lithuania, however, at the same time and the chief obstacle to good bilateral relations. In 1919–1922 and in 1927, the Ministry of Foreign Affairs of France acted as an intermediary between the conflicting sides supporting Poland more but in 1920–1921 encouraging the Polish politicians to make some political concessions. Lithuania's position to regard the issue of Vilnius as not finally resolved stimulated a long-term polemics with France, which defended the opposite position. The Government of France was afraid that opposition between Lithuania and Poland might provoke an armed conflict into which Germany or the USSR could become involved. After this threat had abated and with the union with Poland becoming weaker, following 1928, the Government of France lost interests in acting as an intermediary between its allies and Lithuania. Nonetheless, in 1938 France was still interested in the establishment of diplomatic relations between Lithuania and Poland and assessed this step in the positive.

5. In 1920–1923 the French Government did not have a great direct influence on management of Klaipėda region. It entrusted its representatives – the officials of the French administration – with the greatest part of responsibilities. France used Klaipėda region as a lever to regulate the relations between Lithuania and Poland. As far back as 1918 it foresaw the possibility for Poland to make use of Klaipėda Port, and in 1919–

1921, it delayed in handing over that territory to Lithuania as long as its relations with Poland have not been regulated. The French administration deliberately maintained the atmosphere of tension with Lithuania. The Administration supported and did its utmost to implement the idea of a free town proposed by the politicians of Klaipėda region. The Government of France took over that idea in the middle of 1922 too. Tension between Lithuania and France became even greater after the Klaipėda uprising in January 1923, which encouraged the Prime Minister of France Raymond Poincaré to act as an intermediary in seeking that the Conference of Ambassadors should recognise Vilnius region as belonging to Poland. Expecting the relations between Lithuania and Poland to be regulated, France delayed the ratification of the Klaipėda Convention until it became clear that it would not be possible to turn Klaipėda region into a link between the two hostile states.

6. When signing the Klaipėda Convention in 1924, France assured the possibility for itself to exert influence on the relations between Lithuania and Germany at the same time seeking to achieve that this autonomy should not become a new centre of international disagreements. Nonetheless, between 1925 and 1931, France avoided acting as an intermediary between the Government of Lithuania and the local population that sought to extend the boundaries of the autonomy. Lithuania did not seek the support of France either trying to resolve the problems in Klaipėda region by means of direct agreements with Germany. In 1932–1935, France mitigated the pro-German pressure that Great Britain exerted on Lithuania but, seeking to do that without provoking Germany, at the same time sought to achieve that the Lithuanians should implement all its requirements in Klaipėda region. In 1938–1939, France, worrying that the issue of Klaipėda might provoke an international conflict, passively observed the separation of the region from Lithuania.

7. In many cases the relations between Lithuania, Latvia, Estonia and France complicated cooperation between the Baltic States. In the 20s of the 20th century the Government of France considered Poland to be an indispensable member of the Baltic Union, which in some projects of the region's security was planned to be related to the Little Entente later. The attempts of Lithuania, Estonia and Latvia to unite into the alternative Baltic Union in 1921–1925 then were destined to failure due to an active

resistance on the side of France. 1934, the Government of France, approving of the necessity to have an institution assuming the responsibility for the security of the region, assessed the establishment of the Baltic Entente favourably though it did not provide any real support to it. The Government of France willingly asked the help of Estonian politicians to act as intermediaries between Lithuania and Poland. They sooner did more harm to the relations between the Baltic States than encouraged searches for the ways of resolving the conflict.

8. The political attitude of France towards the statehood of Lithuania created distrust of the Lithuanian politicians. France was not an attractive ally to the influential Lithuanian political layers. Lithuania's public opinion identified the interests of the French with those of the Poles. Demonstration of benevolence to France could do harm to the reputation of the Lithuanian politicians. Among the more influential Lithuania politicians and diplomats there were only a few who supported the idea of strengthening the relations with France: Ernestas Galvanauskas, Oskaras Milašius, Petras Klimas, Stasys Lozoraitis. They implemented only the minority of their ideas about bilateral cooperation. There were no influential French politicians who could favour Lithuania. During the whole interwar period no closer informal relations between the Lithuanian politicians and diplomats with the French colleagues were established either in Paris or in Kaunas, all the more so, with the influential personalities in the international political spheres.

9. The Government of Lithuania did its utmost to popularise the state and to spread the Lithuanian political positions in the French press. Between 1918 and 1923, the number of publications favourable to Lithuania was limited to a great extent by a lack of funds for propaganda and the unfavourable attitude of the majority of French journalists. Polish political propaganda in the French language outshone them. Beginning with 1924–1925, intonations of the French press in discussing Lithuania's political life became softer, and the information received from Lithuanian diplomats was taken as the basis more frequently than before. Cooperation between the press agencies of both countries ELTA and Havas was of significance to the “exchange” of public information.

10. Fluctuations in the bilateral relations depended also on the change in

diplomats. Relations between the Government of Lithuania and the diplomatic representatives of France were being established with great difficulties in 1919–1920, as well as in 1926, after the arrival of the first Head of the Embassy G. Puaux. Until 1926 the unofficial French diplomats in Kaunas were more active than the professionals in later years. Meantime Lithuania found the Embassy of France, and later the Embassy in France, to be one of the most important institutions of diplomatic representation. The relations between the Lithuanian diplomats and the officials and politicians of France, even during the period of the greatest tension, remained correct, sometimes they were even warm. The attempts of the representative of France in Kaunas G. Padovani to understand Lithuania's political interests in many cases – the decision to positively interpret its political position, as well as the ability of the Lithuanian representative Oscar Milisz in France to overcome Lithuania's firm position on the subtle diplomatic rhetoric, mitigated the tension in the political relations between the two states in 1920–1925. Petras Klimas, who headed the Embassy from 1925, encouraged strengthening cultural, economic and academic relations, however, he was unable to make political relations between France and Lithuania more intense.

11. France avoided obligations to grant security guarantees to Lithuania. In declaring support to Lithuania France actually often carried out the opposite policy. The Government of Lithuania failed to base itself on France when joining international organisations or when concluding multilateral agreements and treaties whose partner would be this large state. Multilateral agreements, which had to relate France, the USSR, the Baltic States and other states, despite Lithuania's efforts, were not signed in the 30s of the 20th century. France did not oppose to handing Vilnius over to Lithuania either, though officially it did not recognise that in 1939. Lithuania's occupation coincided with the downfall of the Third Republic of France. The Vichy regime officially did not recognise Lithuania's occupation and annexation, however, supporting benevolent cooperation with the USSR it did not oppose to its actions.

Pirmojo pasaulinio karo baigtis visiškai pakeitė Europos žemėlapi. Naujų valstybių saugumo, politines, ekonomines perspektyvas smarkiai veikė santykiai su Pirmojo pasaulinio karo laimėtojomis, ypač su Prancūzija ir Didžiąja Britanija. Tuo tarpu šios negalėjo ignoruoti naujų mažesniųjų valstybių. Tokia priklausomybė nuo Paryžiaus taikos konferencijos 1919 m. iki pat aneksijos 1940 m. veikė ir Lietuvos Respublikos politiką.

Dar pirmojo Lietuvos ministro pirmininko ir užsienio reikalų ministro Augustino Voldemaro suformuota saugumo koncepcija, pagal kurią savarankiškos politikos garantu laikyta Lenkijos – Vokietijos – SSRS trikampio kraštinių tarpusavio įtampa, vadovavosi dauguma Lietuvos politikų. Vis dėlto didžiųjų valstybių, ypač Pirmojo pasaulinio karo laimėtojų Didžiosios Britanijos bei Prancūzijos, pripažinimas ir parama buvo Lietuvos išlikimo, teritorinio vientisumo išsaugojimo ir įsiliejimo į pilnaverčių šalių bendruomenę prielaida. Tiesa, per visą tarpukario laikotarpį Lietuvos ir Prancūzijos politiniai santykiai niekada nebuvo glaudūs ar labai geri. Akivaizdus dydžio, tarptautinio politinio svorio ir vaidmens skirtumas, nepanaši politinė raida, priklausomybė skirtingiems geopolitiniams regionams, geografinis atstumas greičiau skyrė, nei suartino abi šalis.

Vis dėlto Lietuvos užsienio politikos architektai siekė, kad Prancūzija pripažintų Lietuvą, paremtų jos priėmimą į tarptautines organizacijas. Lietuvos vadovams buvo svarbu įjungti savo šalį į didvalstybių tarptautinius susitarimus, galinčius apsaugoti nuo Lenkijos ar Vokietijos agresijos. Jie stengėsi, kad Prancūzija neatsiribotų nuo atsakomybės dėl šios Baltijos valstybės politinio saugumo. Dėl šios priežasties Lietuvių politikai sudėtingais politiniais klausimais konsultuodavosi su Prancūzijos užsienio reikalų ministerija. Prancūzija Lietuvos negalėjo ignoruoti dėl jos geopolitinės padėties – SSRS artumo, kaimynystės su Vokietija ir Lenkija. Vilniaus bei Klaipėdos problemas skatino prancūzų politikus ir diplomatus sekti Kauno politinį pulsą, galimų tarptautinių konfliktų grėsmės atveju neapsiribojant vien formaliaisiais kontaktais su šia Baltijos valstybe.

Šios disertacijos **objektas** yra Lietuvos politinių ir diplomatinių santykių su Prancūzija kaita 1919–1940 m. Jos analizė padeda suvokti Europos mažųjų ir didžiųjų valstybių ryšių sudėtingumą, bandant suderinti skirtingas žemyno saugumo ir politinio sambūvio vizijas.

Darbo tikslas: Išnagrinėti Lietuvos ir Prancūzijos politinių bei diplomatinių santykių dinamiką 1919–1940 m., išryškinant jos priežastis ir poveikį dviejų valstybių politiniam gyvenimui.

Tyrimo hipotezė: Dvišaliai Lietuvos politiniai ir diplomatiniai santykiai su Prancūzija 1919–1940 m. nebuvo glaudūs, kadangi abi valstybės stokojo svarių politinių argumentų jų stiprinimui.

Darbo uždaviniai: 1. Ištirti Lietuvos ir Prancūzijos diplomatinių santykių užmezgimo prielaidas bei kliūtis 1919–1922 m.

2. Išnagrinėti Lietuvos bei Prancūzijos politinių ir diplomatinių santykių intensyvumo kaitos priežastis, pagrįsti skirtingų jų etapų savitumą.

3. Pagrįsti santykių su Lenkija kaitos poveikį Lietuvos ir Prancūzijos dvišalių politinių ryšių intensyvumui. Išnagrinėti Lietuvos politinio bendradarbiavimo su SSRS, Vokietija, Didžiąja Britanija ir Baltijos valstybėmis įtaką santykiams su Prancūzija 1919–1940 m.

4. Įvertinti Prancūzijos vaidmenį užtikrinant Lietuvos tarptautinį saugumą ir teritorinį vientisumą tiriamu laikotarpiu.

5. Išryškinti Prancūzijos vyriausybės politinio spaudimo ir paramos Lietuvai prielaidas, aplinkybes bei veiksmingumą. Išnagrinėti Lietuvos vyriausybės naudotus būdus sušvelninti Prancūzijos politinį spaudimą jai.

6. Išanalizuoti Vilniaus ir Klaipėdos problemų poveikį Lietuvos politiniams bei diplomatiniams santykiams su Prancūzija.

7. Įvertinti Lietuvos ir Prancūzijos užsienio politikos formuotojų ir diplomatų poveikį dvišalių santykių formavimo procesui.

8. Ištirti Prancūzijos vyriausybės reakciją į Lietuvos valstybės okupaciją ir aneksiją.

Ginamos tezės: 1. Pagrindinis Lietuvos ir Prancūzijos politinius santykius stiprinantis veiksnys ir kartu svarbi jų raidos kliūtis buvo abiejų valstybių saugumo interesai.

2. Prancūzija nenoriai parėmė Lietuvos valstybingumo įtvirtinimą, visų pirma planuodama jos teritorijos prijungimą prie ketinamos atkurti nesovietinės Rusijos, o 1921 m. – susiejimą federaciniais ryšiais su Lenkija. Vis dėlto 1922 m. Prancūzija

aktyviau, nei Didžioji Britanija rėmė Lietuvos valstybingumo pripažinimą.

3. Lietuvos ir Prancūzijos santykiai buvo mažosios ir didžiosios valstybės ryšiai, kuriuose Prancūzijai dažniausiai tekdavo tarpininkės tarp Lietuvos ir jos kaimynių vaidmuo. Prancūzija traktavo Lietuvos nesantaiką su Lenkija 1919–1923 m. ir Vokietija 1932–1935 m. prielaidomis naujam daugiašaliam konfliktui. Šio pavojaus atoslūgiai skatino Prancūzijos pasyvią laikyseną dėl politinių santykių su Lietuva.

4. Prancūzija suvokė Lietuvą kaip eventualios Lenkijos, Vokietijos arba SSRS įtakos sferos objektą ir XX a. 3 deš. siekė stiprinti Lenkijos įtaką šiai Baltijos valstybei. Netgi taikydama spaudimą Lenkijai, Prancūzija visų pirma ieškojo sprendimų, kurie stabilizuotų ir sustiprintų sąjungininę, daug mažiau paisydama Lietuvos interesų.

5. Prancūzijos vyriausybei buvo svarbu silpninti Lietuvos ir Vokietijos ryšius. Paryžiuje buvo pritariama Lietuvos ketinimams valdyti Klaipėdos kraštą autonominiu statusu, tačiau jo perdavimą prancūzų politikai bandė sieti su Lietuvos ir Lenkijos santykių klausimo išsprendimu. Klaipėdos krašto perdavimas Lietuvai po sukilimo nepakenkė santykiams su Prancūzija, kuri 1932–1935 m. naudojo šios teritorijos konvencijos signatarės statusą kaip poveikio Vokietijos ir Lietuvos santykiams priemonę.

6. Lietuvos politiniai ryšiai su SSRS 1920–1924 m. neigiamai veikė santykius su Prancūzija, bet nebuvo esminė kliūtis jų raidai. Kita vertus, Prancūzijos diplomatinių santykių užmezgimas su SSRS 1924 m. ir bendradarbiavimas su Vokietija nuo 1925 m. skatino šią Santarvės valstybę silpninti politinius kontaktus su Lietuva.

7. Prancūzija skatino Baltijos sąjungos, kuriai priklausytų ir Lenkija, kūrimą 1921–1925 m. Lenkijos dalyvavimas eliminavo Lietuvą iš šios organizacijos formavimo proceso. Prancūzijos politiniai santykiai su Latvija ir Estija buvo pasyvesni, bet kur kas mažiau komplikuoti, nei su Lietuva.

8. Lietuvos politiniai santykiai su Prancūzija 1919–1929 m. buvo sudėtingi. Lietuvos politikai vengė provokuoti situacijas, kurios grėstų dvišalių santykių su šia didžiąja valstybe nutraukimu. Kita vertus, vadovaudamiesi visų pirma savo valstybės interesais, jie neretai priešindavosi Prancūzijos spaudimui. Tarp Lietuvos vyriausybės narių, įtakingų užsienio reikalų ministerijos pareigūnų ir diplomatų buvo mažai politinių ryšių su Prancūzija stiprinimo šalininkų.

9. Lietuva net XX a. 4 deš., dvišalių santykių atmosferai pagerėjus, nesiekė, o

1934–1936 m. ir nepajėgė sustiprinti ryšių su Prancūzija. Didžiųjų Santarvės valstybių politinės paramos stoka 1934–1940 m. laikotarpiu lėmė Lietuvos akistatos su Vokietija ir SSRS neišvengiamumą.

10. Korektiški lietuvių diplomatų santykiai su Prancūzijos užsienio reikalų ministerija ir prancūzų – su Lietuvos švelnino dvišalių ryšių įtampą 1920–1923 m. laikotarpiu.

Chronologinės ribos. Tyrimui buvo pasirinktas Lietuvos ir Prancūzijos politinių bei diplomatinių ryšių palaikymo laikotarpis – 1919–1940 m. Pirmąją datą siejame su Lietuvos delegacijos Paryžiaus taikos konferencijoje darbo pradžia 1919 m. vasario mėn. ir Prancūzijos karinės misijos atvykimu į Kauną tų pačių metų kovo mėn. Antrąją chronologine riba laikome Prancūzijos pasiuntinybės Lietuvoje uždarymą 1941 m. rugsėjo 5 d., praėjus dešimčiai dienų po Lietuvos pasiuntinybės pastato perdavimo SSRS ambasadai. Tačiau Prancūzijos vyriausybės pamatinės nuostatos dėl Lietuvos valstybingumo perspektyvų susiformavo dar 1918 m. Dėl svarbos netrukus po to užsimegsiantiems dvišaliams santykiams jas analizuosime atskirame teksto poskyryje.

Tyrimo metodai. Tyrimui naudojami įvairūs kokybinės analizės metodai. Pagrindinis iš jų – probleminės analizės – dažniausiai pasitelkiamas rengiant politinės istorijos studijas. Analizuojant istorinius šaltinius ir mokslines publikacijas, siekiama pateikti nuoseklią Lietuvos ir Prancūzijos santykių 1919–1940 m. interpretaciją. Taikant šį metodą, polemizuojama su kai kuriomis ankstesnių tyrimų ta pačia tematika išvalgomis.

Nagrinėtoje medžiagoje yra daug naujų detalių, kurių įvedimas į Lietuvos mokslinę apyvartą padeda geriau suvokti Lietuvos ir Prancūzijos politinio bendradarbiavimo pobūdį, patikslina ir papildo turimą informaciją apie Lietuvos užsienio politiką. Dėl šios priežasties naudojome sintetinį tyrimo metodą. Lyginamasis tyrimo metodas buvo pasitelktas, siekiant išryškinti Lietuvos politinės laikysenos su Prancūzija ir Didžiąja Britanija, SSRS arba Vokietija, o tuo pačiu ir Prancūzijos – su Lietuva ir Lenkija arba su Lietuva ir kitomis dviem Baltijos valstybėmis skirtumus. Kiti metodai naudojami epizodiškai, nagrinėjant siauresnius klausimus.

Naujumas ir aktualumas. Jau net dėl Prancūzijos tarptautinio vaidmens aktualu išanalizuoti Lietuvos politinius santykius su šia didžiąja valstybe. Prancūzija paveikė

naujojo Europos žemėlapiu formavimąsi, buvo nuolatinė Tautų Sąjungos Tarybos narė ir neretai tiesiogiai tarpininkaudavo, sprendžiant tarptautinės politikos problemas. Vokietijai vis labiau stiprėjant, XX a. 4 deš. Prancūzijos tarptautinis politinis svoris mažėjo. Vis dėlto ir tuo metu Lietuvai buvo svarbūs šios Entente šalies bandymai suburti Vidurio Rytų Europos valstybes į daugiašalius saugumo susitarimus. Prancūzijos pozicija turėjo įtakos Lietuvos sprendimams, kai 1938–1940 m. jai buvo pateikti Lenkijos, Vokietijos ir SSRS ultimatumai.

Lietuvos ir Prancūzijos politinių bei diplomatinių santykių 1919–1940 m. tyrimas nepaskatino kvestionuoti esminių lietuvių ir prancūzų istoriografijos išvadų dėl Prancūzijos požiūrio į Lietuvą 1919–1940 m. Kita vertus, darbe patikslinama ir papildoma istoriografijoje pateikiama informacija apie Prancūzijos vyriausybės požiūrį į Lietuvos nepriklausomybę, įtaką šios Baltijos valstybės užsienio politikai, dvišalių santykių kaitos priežastis.

Disertacijoje analizuojamas istorikų plačiau nenagrinėtas prancūzų politikų ir diplomatų vaidmuo Lietuvai aktualiais klausimais Paryžiaus taikos konferencijos Lenkų ir Baltijos reikalų komisijose. Tiriama Prancūzijos kaip Klaipėdos konvencijos signatarės politinė laikysena 1925–1939 m., kuri prancūzų istoriografijoje kol kas nagrinėta fragmentiškai ir tik apimant 1925–1932 m. laikotarpį. Baltijos sąjungos kūrimosi procesą 1921–1925 m. išsamiau tyrinėjęs prancūzų istorikas Julien Gueslin interpretavo per Prancūzijos santykių su Latvija ir Estija prizmę. Disertacijoje išryškinamas prancūzų vyriausybės požiūris į Lietuvos pastangas suformuoti trišalę sąjungą su kitomis dviem Baltijos valstybėmis. Išsamiai nagrinėjama prancūzų diplomatams Lietuvos vyriausybės perteikta pozicija dėl 1926 m. vykusių derybų su SSRS. Argumentuojama Prancūzijos užsienio reikalų ministerijos reakcija į Lietuvos ir SSRS nepuolimo sutarties pasirašymą.

Istorinių šaltinių analizė padėjo atskleisti istorijos darbuose dar neskelbtą Prancūzijos poveikio Lietuvos ir Lenkijos konflikto raidai detalių. Apibrėžiama Prancūzijos generalinio karinio štabo įtaka Lucjan Żeligowski maišto organizavimui, o Prancūzijos užsienio reikalų ministerijos – 1921 m. Lenkijos ir Lietuvos federacijos projektams. Darbe atskleidžiamas 1927 m. vasarą Prancūzijai tarpininkaujant svarstytą Lietuvos ir Lenkijos susitarimo projektų turinys. Patikslinama informacija apie Lietuvos pozicijos dėl derybų pokyčio įvardinimą prancūzų diplomatams 1927 m. rugsėjo mėn.

Dalis užsienio istorikų jau tyrinėtų Lietuvos ir Prancūzijos santykių XX a. 3 deš. aspektų nėra gerai žinomi lietuvių istoriografijoje. Disertacijoje jie nagrinėjami, pasitelkus taip pat ir lietuviškų bei kitų ankstesniems tyrimams dar nenaudotų šaltinių analizę, interpretuojant įvairias mokslines publikacijas. Lietuvių istoriografijoje tik fragmentiškai nagrinėti 1919–1920 m. Prancūzijos ketinimai susieti Lietuvą ne su Lenkija, o su ketinta atkurti nesovietine Rusija.

Disertacijoje išryškinama Prancūzijos vyriausybės didžiulė įtaka vadinamojo pirmojo Hymanso projekto rengimui 1921 m. Be to, istorinių šaltinių analizė padėjo atskleisti prancūzų istoriografijoje mažai pabrėžtą ir argumentuotą Prancūzijos skeptišką požiūrį į tų pačių metų rudenį pateiktą antrąjį Hymanso projektą. Atspindimas Prancūzijos politinių ryšių su Lenkija 1919–1940 m. dinamikos poveikis prancūzų politikų požiūriui į Lietuvą. Pateikta išsamios informacijos apie generalinio komisaro Klaipėdos krašte prefekto Gabriel Petisné angažuotumą, siekiant laisvosios valstybės statuso suteikimo teritorijai.

Lietuvos ir Prancūzijos santykiai 1933–1940 m. užsienio istoriografijoje iki šiol bene visai išsamiau netirti, lietuvių istorikai juos taip pat gana nedaug nagrinėjo. Disertacijoje analizuojamas Prancūzijos įtaka tarpininkaujant tarp Lietuvos ir Vokietijos dėl Klaipėdos krašto statuto pažeidimų sureguliuojimo 1932–1935 m. Darbe argumentuojama Prancūzijos pozicija dėl Lietuvos įtraukimo į Rytų paktą 1934 m. ir trišalę savitarpio pagalbos sutartį 1939 m. Apibrėžiama Prancūzijos reakcija į 1938 m. Lenkijos ultimatumą Lietuvai ir Vilniaus krašto perdavimą šiai Baltijos valstybei. Nagrinėjamas Prancūzijos požiūris į Klaipėdos krašto prievartinį atskyrimą nuo Lietuvos, o vėliau – ir į šios Baltijos valstybės okupaciją bei aneksiją.

Šaltiniai. Lietuvos ir Prancūzijos politinius ir diplomatinis santykius 1919–1940 m. išsamiausiai atspindi abiejų valstybių Užsienio reikalų ministerijų medžiaga. Tyrimui plačiai naudota Prancūzijos Užsienio ir Europos reikalų ministerijos Diplomatinių archyvų centre saugoma medžiaga: Lietuvos, Klaipėdos, SSRS (Political and Commercial Correspondence. Europe, 1918–1940. Lithuania / Memel / URSS), Tautų Sąjungos prancūzų žinybos (The League of Nations. French Service), Rusijos (War 1914–1918. Russia), Viši režimo (War 1939–1945, Vichy) fondų medžiaga. Darbe nagrinėti Lietuvos centriniam valstybės archyve saugomų Lietuvos vyriausybės,

Užsienio reikalų ministerijos, Pasiuntinybės Londone fondų dokumentai. Disertacijai panaudoti Lietuvoje, Prancūzijoje, iš dalies – Didžiojoje Britanijoje ir Rusijoje publikuoti politinių ir diplomatinių dokumentų rinkiniai, Lietuvos ir Prancūzijos spaudos publikacijos, memuariniai ir publicistiniai tekstai aktualia tematika.

Istoriografija. Tyrimui plačiai remtasi prancūzų istoriko J. Gueslin darbų apie Prancūzijos ir Baltijos valstybių santykius 1919–1932 m. analize, taip pat Frédéric Dessberg, Georges-Henri Soutou, Sabine Dullin ir kitų prancūzų istorikų darbais apie Prancūzijos santykius su Lenkija, SSRS, Vokietija 1919–1940 m. Lietuvos istorikų darbuose santykių su Klaipėdos klausimai plačiausiai nagrinėti mokslinėse publikacijose Vilniaus bei Klaipėdos klausimu. Remtasi Lado Natkevičiaus, Rudolfo Valsonoko tyrimais. Lietuvos ir Prancūzijos santykių tematika tyrinėjimų paskelbė Regina Žepkaitė ir Vytautas Žalys. Svarbių duomenų pateikta Zenono Butkaus, Algimanto Kasparavičiaus, Česlovo Laurinavičiaus, Petronėlės Žostautaitės ir kitų lietuvių istorikų darbuose. Lenkų istorikas Piotr Wandycz tyrinėjo Prancūzijos ir Lenkijos santykius XX a. 3–4 deš. Vertingos informacijos pavyko rasti ir Piotr Łossowski, Tomasz Schramm, Sergiusz Mikulicz veikaluose. Disertacijai naudojome Baltijos valstybių istorikų – suomių Kalervo Hovi ir Marko Lehti, esto Magnus Ilmjärv, latvio Edgars Andersons – monografijas. Lietuvos ir Vokietijos santykių analizei svarbios medžiagos paskelbė vokiečių istorikas Joachim Tauber.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, septyni dėstymo skyriai ir išvados. Pirmajame dėstymo skyriuje nagrinėjama Prancūzijos įtaka Lietuvos diplomatinio pripažinimo procesui. Antrajame skyriuje analizuojamas santykių su Lenkija poveikis Lietuvos ir Prancūzijos politiniams ryšiams 1919–1936 m. Trečiajame dėstymo skyriuje nagrinėjama Klaipėdos klausimo reikšmė Lietuvos santykiams su Prancūzija 1920–1935 m., apibrėžiant Vokietijos įtaką abiejų valstybių politiniams ryšiams. Ketvirtajame skyriuje tiriamas SSRS poveikis Lietuvos ir Prancūzijos santykiams. Penktajame skyriuje apibrėžiama Prancūzijos įtaka Baltijos sąjungos kūrimo procesui 1919–1934 m. Šeštajame skyriuje nagrinėjama Prancūzijos reakcija į 1938–1940 m. Lietuvą ištikusius politinius sukrėtimus. Septintajame skyriuje analizuojamas asmenybių ir institucijų poveikis politinių Lietuvos bei Prancūzijos santykių raidai ir diplomatiniam atstovavimui 1919–1940 m.

Išvados. 1. Lietuva ir Prancūzija 1919–1940 m. stokojo svarių argumentų užmegzti glaudesnius dvišalius santykius. 1919–1923 m. jie buvo intensyviausi, tiesa – ir labiausiai įtempti. 1924–1928 m. Prancūzija dar stengėsi išspręsti Kauno ir Varšuvos konfliktą, vis dėlto jos suinteresuotumas politinių ryšių su Lietuva palaikymu mažėjo. Ankstesnį tarpusavio nepasitikėjimą apie 1929 m. pakeitė abipusis pasyvumas. Vilniaus klausimo poveikis Lietuvos ir Prancūzijos politiniams ryšiams XX a. 4 deš. sumenko, o Klaipėdos – nuo stiprėjo. 1934–1935 m. Vokietijos spaudimas Klaipėdos krašte, sovietų ir prancūzų politikų derybos dėl Rytų pakto tik trumpam pagyvino Lietuvos ir Prancūzijos politinius bei diplomatinis ryšius. Jau 1936 m. pradžioje prasidėjęs naujas jų sąstingis faktiškai tęsėsi iki pat 1940 m. vasaros, kai politiniai santykiai nutrūko, abi šalys ištikus drastiškiems sukrėtimams.

2. Iki 3 dešimtmečių pr. prancūzų politikai nesuprato lietuvių politikų tikslų, manė naująją valstybę esant priešininkės Vokietijos marionete. Baltijos šalys, juolab Lietuva nuo pat 1918 m. laikytos valstybėmis, priklausomomis nuo Vokietijos ir SSRS sąveikos, tad pasmerktomis neišvengiamam patekimui į jų įtakos sferą, o tarptautinio konflikto atveju – ir prijungimui prie vienos iš šių didžiųjų valstybių. 1919–1921 m. Prancūzija Lietuvai numatė greičiau taikai regione verto paaukoti susitarimų objekto, nei tarptautinės politikos subjekto vaidmenį. 1918–1923 m. ji laikė Lietuvą eventualia jungtimi gresiančiam Vokietijos ir sovietinės valstybės aljansui. Siekdami jas atskirti, prancūzų politikai iki 1920 m. projektavo Lietuvai autonomiją bandytos atkurti nesovietinės Rusijos sudėtyje. 1921–1922 m. jie stengėsi, kad Lietuva taptų Prancūzijos sąjungininkės Lenkijos partnere bendroje federacinėje valstybėje. Lenkijos politikų nuostatos turėjo didelės įtakos jų kolegų prancūzų požiūriui į Lietuvos valstybingumo perspektyvas.

3. Sąjungininkės tarp Vakarų valstybių stoka skatino Lietuvos vyriausybę orientuotis į SSRS ir Vokietiją. Lietuvos vyriausybė pasirinko politinę orientaciją į SSRS 1925 m. – akivaizdaus Prancūzijos ir SSRS santykių atlydžio laikotarpiu. Prancūzijos vyriausybė į šį Lietuvos sprendimą nereagavo priešišškai. Vis dėlto Prancūzijos ir SSRS santykių įtampos laikotarpiu Maskvoje pasirašyta 1926 m. nepuolimo sutartis Prancūzijoje sutikta nepalankiai. Nors XX a. 4 deš. Prancūzijos ir SSRS santykiai toliau buvo nepastovūs, ši demokratinė Vakarų valstybė nesiekė užkirsti kelią SSRS

pastangoms stiprinti įtaką Lietuvoje.

4. Vilniaus klausimas 1919–1929 m. buvo pagrindinė Prancūzijos ir Lietuvos politinių kontaktų palaikymo prielaida, tačiau tuo pat metu ir didžiausia kliūtis geriems dvišaliams santykiams. Prancūzijos užsienio reikalų ministerija 1919–1922 m. ir 1927 m. veikliai tarpininkavo konfliktavusioms pusėms, labiau remdama Lenkiją, bet 1920–1921 m. skatindama lenkų politikus taip pat padaryti politinių nuolaidų. Lietuvos nuostata laikyti Vilniaus priklausomybės klausimą galutinai neišspręstu skatino ilgametę polemiką su Prancūzija, gynusia priešingą poziciją. Prancūzijos vyriausybė rūpinosi, kad Lietuvos ir Lenkijos susipriešinimas neišprovokuotų ginkluoto konflikto, į kurį galėjo įsitraukti Vokietija ar SSRS. Tokiai grėsmei atslūgus ir sąjungai su Lenkija silpstant, Prancūzijos vyriausybė po 1928 m. prarado interesą tarpininkauti tarp savo sąjungininkės ir Lietuvos. Vis dėlto 1938 m. Prancūzija tebebuvo suinteresuota Lietuvos ir Lenkijos diplomatinių santykių užmezgimu ir jį vertino palankiai.

5. Prancūzijos vyriausybė 1920–1923 m. turėjo mažai tiesioginės įtakos Klaipėdos krašto valdymui. Didžiąją dalį atsakomybės ji patikėjo savo įgaliotiniams – prancūzų administracijos pareigūnams. Prancūzija naudojo Klaipėdos kraštą kaip svertą reguliuoti Lietuvos ir Lenkijos santykius. Dar 1918 m. numatė Lenkijai užtikrinti galimybę naudotis Klaipėdos uostu, o 1919–1921 m. delsė šią teritoriją perduoti Lietuvai, kol nebuvo sureguliuoti jos santykiai su Lenkija. Prancūzų administracija sąmoningai palaikė įtampos su Lietuva atmosferą. Administracija perėmė ir stengėsi įgyvendinti Klaipėdos krašto politikų siūlytą laisvojo miesto idėją, kurią 1922 m. viduryje perėmė ir Prancūzijos vyriausybė. Įtampa tarp Lietuvos ir Prancūzijos dar paaštrėjo po Klaipėdos sukilimo 1923 m. sausio mėn., paskatinusio Prancūzijos ministrą pirmininką R. Poincaré tarpininkauti, kad Ambasadorių konferencija pripažintų Vilniaus kraštą Lenkijai. Tikėdamasi Lietuvos ir Lenkijos santykių sureguliovimo, Prancūzija vilkino Klaipėdos konvencijos ratifikavimą, kol tapo aišku, kad Klaipėdos krašto paversti jungtimi tarp dviejų priešiškų valstybių nepavyks.

6. 1924 m. pasirašydama Klaipėdos konvenciją, Prancūzija užsitikrino galimybę daryti įtaką Lietuvos santykiams su Vokietija, tuo pačiu siekdama, kad ši autonomija netaptų nauju tarptautinės nesantaikos židiniu. Vis dėlto 1925–1931 m. Prancūzija vengė tarpininkauti tarp Lietuvos vyriausybės ir autonomijos ribas siekusių

išplėsti vietos gyventojų. Lietuva irgi neieškojo Prancūzijos paramos, stengdamasi problemas Klaipėdos krašte spręsti tiesioginiais susitarimais su Vokietija. Prancūzija 1932–1935 m. švelnino provokišką Didžiosios Britanijos spaudimą Lietuvai, bet, nenorėdama provokuoti Vokietijos, kartu siekė, kad lietuviai įgyvendintų visus jos reikalavimus Klaipėdos krašte. 1938–1939 m. pr. Prancūzija, nerimaudama, kad Klaipėdos klausimas neišprovokuotų naujo tarptautinio konflikto, pasyviai stebėjo krašto atskyrimą nuo Lietuvos.

7. Lietuvos, Latvijos ir Estijos santykiai su Prancūzija daugeliu atvejų komplikavo Baltijos valstybių tarpusavio bendradarbiavimą. XX a. 3 dešimtm. Prancūzijos vyriausybė Baltijos sąjungos, kai kuriuose regiono saugumo projektuose ketintos vėliau susieti ir su Mažąja Santarve, būtina nare laikė Lenkiją. 1921–1925 m. Lietuvos, Estijos ir Latvijos bandymai susiburti į alternatyvią Baltijos sąjungą tuomet buvo pasmerkti nesėkmei dėl aktyvaus Prancūzijos pasipriešinimo. 1934 m. Prancūzijos vyriausybė, pritardama dėl atsakomybę už regiono saugumą prisiimančios institucijos reikalingumo, jau palankiai vertino Baltijos Santarvės įkūrimą, nors realios paramos jai neteikė. Prancūzijos vyriausybė noriai pasitelkdavo latvių bei estų politikus tarpininkavimui tarp Lietuvos ir Lenkijos. Jis greičiau kenkė Baltijos valstybių tarpusavio santykiams, negu skatino konflikto sprendimo paieškas.

8. Prancūzijos politinė laikysena dėl Lietuvos valstybingumo kėlė lietuvių politikų nepasitikėjimą. Prancūzija nebuvo patraukli sąjungininkė įtakingiems lietuvių politiniams sluoksniams, Lietuvos viešoji nuomonė prancūzų interesus tapatino su lenkų interesais. Palankumo Prancūzijai demonstravimas galėjo pakenkti lietuvių politikų autoritetui. Tarp įtakingesnių lietuvių politikų ir diplomatų buvo vos keletas ryšių su Prancūzija stiprinimo šalininkų: E. Galvanauskas, O. Milašius, P. Klimas, S. Lozoraitis. Jie įgyvendino tik mažumą sumanymų dėl dvišalio bendradarbiavimo. Įtakingų prancūzų politikų, galėjusių proteguoti Lietuvą, neatsirado. Per visą tarpukarį nei Paryžiuje, nei Kaune neužsimezgė artimesni neformalūs lietuvių politikų ir diplomatų ryšiai su prancūzų kolegomis, juolab su tarptautinėse politinėse sferose įtakingomis asmenybėmis.

9. Lietuvos vyriausybė aktyviai rūpinosi valstybės populiarinimu ir lietuviškos politinės pozicijos sklaida prancūzų spaudoje. 1918–1923 m. Lietuvai

palankių publikacijų kiekį gerokai ribojo lėšų propagandai stoka, daugumos prancūzų žurnalistų nepalankus požiūris, jas užgožė gerokai gausesnė prancūzakalbė Lenkijos politinė propaganda. Nuo 1924–1925 m. prancūzų spaudos intonacijos, aptariant Lietuvos politinį gyvenimą, sušvelnėjo, dažniau remtasi iš lietuvių diplomatų gauta informacija, nei iki tol. Viešosios informacijos „mainams“ buvo svarbus abiejų valstybių spaudos agentūrų „ELTA“ ir „Havas“ bendradarbiavimas.

10. Dvišalių santykių netolygumas priklausė ir nuo diplomatų kaitos. Lietuvos vyriausybės santykiai su Prancūzijos diplomatiniais atstovais sunkiai mezgėsi 1919–1920 m., taip pat ir 1926 m. atvykus pirmajam pasiuntinybės vadovui G. Puaux. Neprofesionalūs prancūzų diplomatai Kaune iki 1926 m. veikė aktyviau, nei vėlesni profesionalūs. Tuo tarpu Lietuvai jos atstovybė, vėliau pasiuntinybė Paryžiuje buvo viena iš svarbiausių diplomatinio atstovavimo institucijų. Lietuvių diplomatų santykiai su Prancūzijos pareigūnais ir politikais netgi didžiausios įtampos laikotarpiu išliko korektiški, kartais net šilti. Prancūzijos atstovo Kaune G. Padovani pastangos suprasti Lietuvos politinius interesus, daugeliu atvejų – nuostata pozityviai interpretuoti jos politinę laikyseną, taip pat Lietuvos atstovo Paryžiuje O. Milašiaus gebėjimas įvilkti griežtą Lietuvos poziciją į subtilią diplomatinę retoriką švelnino dviejų valstybių politinių santykių įtampą 1920–1925 m. P. Klimas, nuo 1925 m. vadovavęs pasiuntinybei, skatino kultūrinių, ekonominių santykių, akademinų ryšių stiprėjimą, tačiau nepajėgė suaktyvinti Prancūzijos politinių santykių su Lietuva.

11. Prancūzija vengė išipareigojimų teikti saugumo garantijas Lietuvai. Deklaruodama paramą Lietuvai, Prancūzija iš tiesų dažnai vykdė priešingą politiką. Lietuvos vyriausybei nepavyko pasiremti Prancūzija, įsijungiant į tarptautines organizacijas arba sudarant daugiašales sutartis, kurių partnere būtų ši didžioji valstybė. Prancūziją, SSRS, Baltijos valstybes ir kitas valstybes turėjusios susieti daugiašalės sutartys, nepaisant Lietuvos pastangų, XX a. 4 dešimtm. nebuvo pasirašytos. Prancūzija nesipriešino ir Vilniaus perdavimui Lietuvai, nors oficialiai 1939 m. to nepripažino. Lietuvos okupacija sutapo su Prancūzijos Trečiosios respublikos žlugimu. Viši režimas oficialiai nepripažino Lietuvos okupacijos ir aneksijos, tačiau palaikydamas geranorišką bendradarbiavimą su SSRS, jos veiksams neprieštaravo.

Žinios apie disertacijos autore

Vilma Bukaitė gimė 1980 m. vasario 6 d. Rokiškio raj., Žvirblių kaime. 1998 m. baigė Pandėlio vidurinę mokyklą. 1998–2004 m. studijavo istoriją Vilniaus universitete. Įgijo istorijos magistro kvalifikacinį laipsnį. 2008–2008 m. dirbo Lietuvos nacionaliniame muziejuje.

Pagrindinės mokslinių tyrimų sritys – Lietuvos Respublikos politinė istorija (1918–1940), biografiniai šio laikotarpio politinių asmenybių tyrimai. Lietuvos Valstybės Nepriklausomybės stipendijos laureatė (2010).

Elektroninis paštas: vilma.bukaite@gmail.com

Information about author of dissertation

Vilma Bukaitė was born in Vilnius 6 February, 1980 in Rokiškis district. In 1998 she graduated Pandėlys secondary school. In 1998–2004 Vilma Bukaitė studied in Vilnius University, Faculty of History and graduated with M. A. in history. 2008–2008 m. she worked in Lietuvos National Museum.

Her scientific researches cover the history political of Lithuanian Republics (1918–1940) and the biographical researches of lithuanian political personalities of this Lithuanian statehood period. 2010 she did win the young scientist's Lithuanian State Stipendium of Independence.

E-mail: vilma.bukaite@gmail.com